

सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९

नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति: २०७९/५/२९

प्रस्तावना:

बेनी नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सार्वजनिक, ऐलानी तथा पर्ति तथा सडक किनाराका जग्गाहरूको उचित संरक्षण गरी सोको प्रभावकारी र वैज्ञानिक उपयोगबाट नगरपालिकाको आय समेत वृद्धि गर्ने अभिप्रायले नगरपालिकाको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा रहेको सार्वजनिक जग्गाको उपयोग, संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने विषयमा यो कार्यविधिलाई मार्गदर्शक तुल्याउँदै यस्तो कानूनको अभावमा सार्वजनिक जमीनको अनियन्त्रित र अव्यवस्थित प्रयोग, सडक लगायतका सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण जस्ता कार्यहरूमा नियन्त्रण तथा नियम विपरित कार्य गर्ने जो सुकैलाई आवश्यक कानूनी कारवाहीको दायरामा ल्याउन, शहरी सौन्दर्यता प्रवर्द्धनलाई व्यवस्थित तुल्याउँदै सार्वजनिक, ऐलानी तथा पर्ति तथा सडक किनाराका जग्गाहरूको उचित संरक्षण गर्न बाञ्छनीय भएकोले बेनी नगरपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि व्यवस्थित गर्ने ऐन, २०७४ को दफा ४ बमोजिम बेनी नगर कार्यपालिकाबाट यो कार्यविधि जारी गरिएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:

- (क) यो कार्यविधिको नाम “सार्वजनिक जग्गा संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९” रहेको छ ।
- (ख) यो कार्यविधि नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट स्वीकृत भएको मिति देखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यो कार्यविधिमा:

- (क) “सार्वजनिक जग्गा” भन्नाले नेपाल सरकारको स्वामित्वमा भई हाल स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ बमोजिम नगरपालिकाको रेखदेख र संरक्षणमा रहेका सार्वजनिक प्रकृतिका जग्गाहरू सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले सडक क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने सडक किनाराका जग्गा समेतलाई जनाउनेछ ।
- (ख) “संरक्षण” भन्नाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका सम्पूर्ण सार्वजनिक जग्गाहरूको अभिलेख, त्यसमा नगरपालिकाको नियन्त्रण एवं त्यस्ता जग्गाको उचित संरक्षण तथा उपयोग र सडक लगायत सार्वजनिक सम्पत्तिको संरक्षण समेतलाई जनाउँदछ ।
- (ग) “प्रमुख भन्नाले” बेनी नगरपालिकाको प्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (घ) “उपप्रमुख” भन्नाले बेनी नगरपालिकाको उपप्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले बेनी नगर कार्यपालिकाको कार्यालयको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्छ ।
- (च) “वडा” भन्नाले बेनी नगरपालिकाको वडालाई सम्झनुपर्दछ ।
- (छ) “कार्यालय” भन्नाले बेनी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय सम्झनुपर्छ । सो शब्दले वडा कार्यालय समेतलाई बुझाउँदछ ।
- (ज) “शाखा” भन्नाले बेनी नगरपालिकाको राजस्व शाखा सम्झनुपर्छ ।
- (झ) “निजी क्षेत्र” भन्नाले सार्वजनिक जग्गामा आवश्यक संरचना निर्माण गरी व्यवसायिक प्रयोजनका लागि उपयोग गर्न चाहने नियमानुसारको निकायमा दर्ता गरेको व्यक्ति/फर्म/संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।

(ज) “उपभोक्ता समिति” भन्नाले बेनी नगरपालिकाक्षेत्रभित्र सार्वजनिक निर्माणका लागि नियमानुसार गठन भएका उपभोक्ता समितिलाई सम्झनु पर्नेछ ।

(ट) “टोल विकास संस्था” भन्नाले स्थानीय कानून बमोजिम गठन भएका टोल विकास संस्थालाई सम्झनु पर्नेछ ।

(ठ) “सेवा सुविधा” भन्नाले बेनी नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सम्पूर्ण सेवा सुविधालाई सम्झनु पर्नेछ ।

(ड) “सार्वजनिक निर्माण” भन्नाले बेनी नगरपालिकाक्षेत्रभित्र निर्माण गरिएका सडक, पुल पुलेसो, कल्भर्ट, ह्यूमपाईप, सार्वजनिक उद्यान, पार्क, पोखरी, भ्यूटावर, मठ, मन्दिर, चर्च, गुम्बा, मस्जिद लगायतका सार्वजनिक हित र सरोकारका निर्माणलाई सम्झनु पर्नेछ ।

(ढ) “पहिलो पक्ष” भन्नाले बेनी नगरपालिकालाई सम्झनु पर्नेछ ।

(ण) “दोस्रो पक्ष” सार्वजनिक जग्गा उपयोगका लागि नगरपालिकासँग सम्झौता गर्ने पक्षलाई सम्झनु पर्नेछ ।

३. सार्वजनिक ऐलानी/पति जग्गाको विवरण संकलन गर्ने: (१) बेनी नगरपालिकाक्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको लगत तयार गरी सोको अभिलेख राख्ने दायित्व वडा र नगरपालिकाको हुनेछ ।

(२) बेनी नगरपालिकाको राजश्व शाखाले उल्लेखित जग्गाहरूको व्यवस्थित अभिलेख तयार पारी राख्नुपर्नेछ ।

४. सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समिति : (१) सार्वजनिक जग्गाहरूको एकीकृत अभिलेख राखी त्यस्ता जग्गाहरूको उपयोग एवं संरक्षण गराउने प्रयोजनका लागि देहाय बमोजिमको एक नगरस्तरीय समिति रहनेछ ।

क. नगर प्रमुख	संयोजक
ख. नगर उपप्रमुख	सदस्य
ग. वडाध्यक्ष सबै	सदस्य
घ. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
ड. राजश्व शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

(२) समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार राजनैतिक दलका प्रतिनिधिहरू, सम्बन्धित बजार व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी तथा टोल विकास संस्थाका पदाधिकारी वा अन्य व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ । तर सार्वजनिक जग्गा रहेको वडाको वडाध्यक्षलाई अनिवार्य उपस्थित गराउनुपर्नेछ ।

(३) सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिले सार्वजनिक जग्गाको उपयोग एवं संरक्षण गर्दा जग्गाको विद्यमान संरचना, बनोट नबिग्रिने गरी सो को संरक्षण गर्ने उद्देश्यका साथ उपयोग गर्ने निर्णय गर्ने सक्नेछ ।

५. सार्वजनिक जग्गा उपयोग गर्न सकिने क्षेत्रहरू: (१) यस नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूको अवस्था विश्लेषणका साथै कुनै पनि हानी नोक्सानी नहुने र जग्गाको स्वरूपमा खासै परिवर्तन नहुने गरी उक्त जग्गालाई नगरपालिकाको आय वृद्धि हुने गरी देहाय बमोजिम संरक्षण र उपयोग गरिनेछ ।

क. राजमार्गको निश्चित सीमानाभित्र रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई कुनै पनि व्यवसायिक प्रयोजनका उपयोगको योजना बनाउन पाइने छैन ।

ख. हरियाली वन क्षेत्रमा रहेको सार्वजनिक जग्गामा अनुमति विना कुनै संरचना बनाउने उद्देश्यले उपयोग गरिने छैन ।

- ग. कुनै पनि सार्वजनिक संरचना तथा प्राकृतिक स्रोत र साधनको सम्भावना नभएका र हाल कुनै पनि हिसावले प्रयोगमा नआएका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई नगरपालिकाको हितमा प्रयोग गर्ने ।
- घ. सार्वजनिक जग्गासँग सीमाना जोडिएको नीजि क्षेत्रको कुनै उद्योग व्यवसायले उक्त सार्वजनिक जग्गाको उचित संरक्षण, रेखदेख, शहरी सौन्दर्यता बृद्धि र उक्त जग्गाको सुधार गरी नगरपालिकाको आयमा अभिवृद्धि हुनेगरी निश्चित रकम उपलब्ध गराउने शर्तमा प्रयोग गर्न दिन सकिने ।
- ङ. नीजि क्षेत्रका तर्फबाट पूर्ण रूपले सोही क्षेत्रको लगानीमा सार्वजनिक जग्गाको स्वरूपमा कुनै परिवर्तन नहुने गरी पार्क, उद्यान वा पर्यटकीय क्षेत्रका रूपमा विकास गरी नगरपालिकाको आयमा अभिवृद्धि गर्नका लागि दिन सकिने ।
- च. यसरी नीजि क्षेत्रलाई उक्त सार्वजनिक जग्गा प्रयोग गर्न दिदां स्वामित्व हस्तान्तरण हुने गरी दिन पाइने छैन ।
- छ. नगरपालिकाको समग्र हित हुने खालका अन्य कार्यहरूमा यस क्षेत्रका सार्वजनिक जग्गाहरूको प्रयोग गर्न सकिने ।

६. सार्वजनिक जग्गा उपयोग गर्ने प्रकृया: (१) यस कार्यविधिको बुदां नं ३ बमोजिम पहिचान भएका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई देहाय बमोजिम प्रयोगमा ल्याईनेछ:

- क. नगरपालिकाले आफ्नो लगानीमा उक्त जग्गामा संरचना निर्माण एवं सुधार गर्न सक्ने ।
- ख. सार्वजनिक जग्गाको विद्यमान संरचना भत्केको वा संरक्षण गर्नुपर्ने भएमा सो को संरक्षण गरी प्रयोग गर्न सक्ने
- ग. सार्वजनिक जग्गामा नगरपालिकाको लगानीमा निर्माण भएका संरचनाहरू भाडामा लगाई आय अभिवृद्धि गर्ने ।
- घ. नीजि क्षेत्रलाई अन्य व्यापारिक प्रयोजन नभई पर्यटकिय संरचना निर्माण जस्तै पार्क, उद्यान निर्माण गरी पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्ने उद्देश्यका साथ प्रोत्साहन गर्ने ।

७. सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा ल्याउनका लागि आवश्यक प्रकृया: (१) सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा ल्याउनका लागि देहायका प्रकृया पुरा गर्नुपर्नेछ ।

- क. दफा (४) बमोजिमको समितिको सिफारिशमा बेनी नगरपालिकाको राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिका बैठकबाट सार्वजनिक जग्गा उपयोगमा लगाउने निर्णय भएको हुनुपर्नेछ ।
- ख. सार्वजनिक जग्गाको प्रयोग निश्चित संरचना निर्माण सहित नगरपालिकाको तर्फबाट प्रयोग गरिने हो वा जग्गाको स्वरूप परिवर्तन नहुने गरी नीजि क्षेत्रलाई प्रदान गरिने हो सो बारे यकिन भएको हुनुपर्नेछ ।
- ग. सार्वजनिक जग्गाको उपयोगबाट नगरपालिकालाई हुनसक्ने लाभ लागत विश्लेषण सहित सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिले निर्णय सहित सिफारिश गरेको हुनुपर्नेछ ।
- घ. नगर कार्यपालिकाबाट निर्णय भए पश्चात नगरपालिका स्वयंले उपयोग गर्ने भए सोही बमोजिम एवं निजी क्षेत्र, संस्था वा व्यक्तिलाई दिने भए नियमानुसारको प्रकृया पूरा गरेर सम्झौता गरी एकपटकमा बढीमा दुईवर्षसम्मका लागि उपयोग गर्न दिन सकिनेछ ।

- ड. नीजि क्षेत्रको प्रस्ताव स्वीकृत गरिएको हो भने सो क्षेत्रका तर्फबाट नगरपालिकालाई वार्षिक रूपमा प्राप्त हुने रकम बारे स्पष्ट हुनुपर्ने ।
- च. सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण र सुधार सहित सामान्य संरचना निर्माणगरी नगरपालिकालाई वार्षिक दस्तुर बुझाउने गरी नगरपालिकाले कुनै व्यक्ति, संस्था लाई दिन सक्नेछ ।
- छ. नगरपालिकालाई वार्षिक रूपमा बुझाउनु पर्ने रकम एकमुष्ट बुझाएमा कुल बुझाउनु पर्ने रकमको १० प्रतिशतसम्म छुट दिन सकिनेछ भने एकमुष्ट रकम नबुझाई किस्ता बन्दीमा रकम बुझाउने हो भने १ वर्ष म्याद भएको बाणिज्य बैंकको कार्य सम्पादन जमानत पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ज. अन्य आवश्यक शर्तहरू राखी सम्बन्धित पक्षसँग सम्झौता गरी कार्य प्रकृया अगाडी बढाउन सकिनेछ

८. कुनै विवाद भएमा नगरपालिकाको निर्णय अन्तिम हुने : (१) सार्वजनिक जग्गा संरक्षण र उपयोगका सम्बन्धमा कुनै विवाद भएमा नगरपालिकाको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

९. सम्झौता पुनरावलोकन गरिने : (१) यस कार्यविधि बमोजिम गरिएको सम्झौता प्रत्येक २ वर्षमा पुनरावलोकन गरिनेछ । यसरी गरिने पुनरावलोकनका क्रममा लाभ लागत विश्लेषण गरी सम्झौतामा दुवै पक्षको सहमतीमा आवश्यक बुँदाहरू थप घट गर्न सकिने छ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनरावलोकनका लागि सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिले अध्ययन गरी समसामयिक रूपमा सम्झौतामा गर्नुपर्ने हेरफेरका सम्बन्धमा नगरकार्यपालिका समक्ष सिफारिस गर्ने ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम बजारको अवस्था विश्लेषण गरी वार्षिक रूपमा बुझाउन सहमति भएको रकमका सन्दर्भमा दुवै पक्ष सहमत भई १० प्रतिशत रकम थप गर्न नगर कार्यपालिकामा सिफारिस गर्न सक्ने ।

१०. सम्झौताका शर्तहरू उल्लंघन भएमा सम्झौता तोड्न सकिने: (१) सार्वजनिक जग्गा उपयोगका लागि भएको सम्झौताका शर्तहरूको पूर्ण पालना गर्नुपर्नेछ । शर्तहरूको पालना नगरिएको खण्डमा तत्काल सम्झौता रद्द गरि यसबाट भएको हानी नोक्सानी समेत दोस्रो पक्षसँग असुल उपर गरिनेछ ।

(२) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले नगरपालिका सँग सम्झौता गरी लिएको जग्गा अन्य कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई हक हस्तान्तरण गर्न पाउने छैन । कसैले यस विपरित अन्य कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई हक हस्तान्तरण गरेको वा बिक्री गरेको जानकारीमा आएमा निजसँग गरिएको सम्झौता स्वतः खारेज हुनेछ ।

(३) यस कार्यविधि बमोजिम लिइएको जग्गा जुन प्रयोजनका लागि र जति क्षेत्रफलमा निश्चित संरचना बनाउने गरी सम्झौता गर्दाका बखत भनिएको छ सोही प्रयोजन र क्षेत्रफलमा मात्र निर्धारित संरचना बनाउन पाइने छ । कसैले सम्झौता विपरित आफूले लिएको भन्दा बढी जग्गा उपभोग गरेको वा जग्गा मिचेको पाइएमा निजसँग गरिएको सम्झौता रद्द गरी बनाईएको संरचना भत्काइनेछ र सो भत्काउँदा लाग्ने रकम समेत सोही व्यक्ति वा संस्थाबाट असुल उपर गरिनेछ ।

११. अनुगमन र प्रतिवेदन: (१) सम्झौता बमोजिम दोस्रो पक्षबाट हुने काम कारवाहीका सम्बन्धमा नगरपालिकाका तर्फबाट नियमित र आवश्यकता अनुसार आकष्मिक अनुगमन गरिनेछ ।

(२) दोस्रो पक्षले प्रत्येक वर्ष गरेका कामहरु, प्राप्त उपलब्धि एवं आई परेका समस्या र समाधानको उपाय सहितको प्रतिवेदन राजश्व शाखाले नगरपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

१२. दण्ड सजाय र जरिवाना: (१) यस कार्यविधि विपरीत कसैले नगरपालिकाबाट अनुमती नलिई सार्वजनिक जग्गा प्रयोग गरेको पाइएमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई नगरपालिकाले लिखित सूचना दिई नियमानुसारको प्रकृत्यामा आबद्ध हुन लेख्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम लिखित सूचना दिँदा समेत सम्बन्धित व्यक्तिले अटेर गरेमा वा नियमानुसारको प्रकृत्यामा आबद्ध हुन नआएमा नगरपालिकाले निजले बनाएको संरचना भत्काउन सक्नेछ, र सो बापत लागेको खर्च समेत सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाबाट असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

१३. साबिकमा भएका कार्यहरु यसै बमोजिम भएको मानिने: (१) यो कार्यविधि जारी हुनुभन्दा अघि बेनी नगरपालिकाको तर्फबाट सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण एवं उपयोग गर्ने प्रयोजनका लागि भएका विभिन्न निर्णय एवं सो बमोजिम नगरपालिका तर्फबाट आवश्यक संरचना निर्माण गरी वा निजी क्षेत्रलाई नै संरचना निर्माण गर्न लगाई सम्झौता गरी वा नगरी उपयोग गराइएको विषय समेत यसै ऐन बमोजिम भएको मानिनेछ ।

(२) साबिकमा भएका निर्णयमा कुनै पुनर्विचार गर्नुपरेमा सार्वजनिक जग्गा संरक्षण समितिको सिफारिशमा नगरकार्यपालिकाबाट निर्णय भए बमोजिम हुनेछ ।

१४. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: (१) यस मापदण्डको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अड्काउ परेमा नगरपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ फुकाउन सक्नेछ ।

१५. संशोधन तथा हेरफेर: (१) नगर कार्यपालिकाले आवश्यक देखेमा यस कार्यविधिमा संशोधन वा हेरफेर गर्न सक्नेछ ।

आज्ञाले
धोलकराज ढकाल
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत